

การส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนผ่านการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์

The Promoting Democratic Leadership of Students through Problem-Based Learning in Ethnically Diversity Boarding Schools

อารีรัตน์ บุญรอด¹, ชรินทร์ มั่งคั่ง², กฤติภัทร สระทองขุน³
Areerat Boonrod¹, Charin Mangkhang², Kittiphat Srathongchun³

Received: November 12, 2025; Revised: December 15, 2025; Accepted : June 27, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ออกแบบกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ และ 2) ประเมินภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนรายวิชา ส23101 สังคมศึกษา โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 60 จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 1) แบบประเมินสาระสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน 2) แบบประเมินแผนกิจกรรมการเรียนรู้ และ 3) แบบประเมินภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย เครื่องมือทุกฉบับผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้วยค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)

^{1, 2} คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : Faculty of Education, Chiang Mai University).

E-mail: sommos377@gmail.com

³ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : Faculty of Humanities, Chiang Mai University.

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ การตั้งปัญหาที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง การอภิปรายและตั้งสมมติฐานร่วมกัน การค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนและสร้างองค์ความรู้ร่วม การนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาและการตัดสินใจร่วม และการสะท้อนคิดและประเมินตนเอง โดยสาระสำคัญของการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, $SD = 0.24$) และแผนกิจกรรมการเรียนรู้มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.92$, $SD = 0.11$) 2) นักเรียนมีภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.63$, $SD = 0.13$) สะท้อนว่าการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วม การใช้เหตุผล การเคารพความแตกต่าง และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมของนักเรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ : การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน, ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย, ความหลากหลายชาติพันธุ์

Abstract

This research aimed to: (1) design a Problem-Based Learning (PBL) process to promote democratic leadership among students in an ethnically diverse boarding school, and (2) evaluate students' democratic leadership characteristics. The sample consisted of 30 Grade 9 students enrolled in Social Studies (S23101) at Rajapranugroh 60 School, Chiang Mai Province, selected through purposive sampling. The research instruments included: (1) an evaluation form for the essential components of the PBL process, (2) a learning activity plan evaluation form, and (3) a democratic leadership assessment. All instruments were validated by experts using the Index of Item-Objective Congruence (IOC). Data were analyzed using the mean and standard deviation.

The findings revealed that: (1) the developed PBL process comprised six stages: identifying real-life problems, collaborative discussion and

hypothesis formulation, self-directed inquiry, collaborative knowledge construction, presentation and shared decision-making, and reflection and self-assessment. The overall appropriateness of the learning process was rated at a high level (Mean = 4.42, SD = 0.24), while the learning activity plans were rated at the highest level (Mean = 4.92, SD = 0.11). (2) Students' democratic leadership was at the highest level overall (Mean = 4.63, SD = 0.13), indicating that the PBL approach effectively enhanced participation, rational thinking, respect for diversity, and shared responsibility among students.

Keywords : Problem-Based Learning, Democratic Leadership, Ethnically Diverse Boarding School

บทนำ

บริบทของโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์เป็นพื้นที่ทางการศึกษาที่มีพลวัตของการอยู่ร่วมกันทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างซับซ้อน เนื่องจากนักเรียนจากพื้นเพชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา และวิถีชีวิตที่แตกต่างกันต้องใช้ชีวิต เรียนรู้ และสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกันตลอดเวลา ทั้งในห้องเรียน หอพัก และกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน การจัดการศึกษาลักษณะนี้สะท้อนเป้าหมายเชิงนโยบายของรัฐในการลดความเหลื่อมล้ำเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อสร้างพลเมืองที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติ อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในโรงเรียนลักษณะนี้ไม่ใช่เพียงกระบวนการปรับตัวเพื่อให้เหมือนกัน แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะเคารพความแตกต่าง เคารพต่อรองอัตลักษณ์ และสร้างพื้นที่ที่ให้คุณค่ากับการแสดงออกทางวัฒนธรรม Yuan & Yang (2025) ชี้ให้เห็นว่า อัตราส่วนของนักเรียนในแต่ละชาติพันธุ์มีผลโดยตรงต่อรูปแบบปฏิสัมพันธ์ในโรงเรียน หากนักเรียนจากกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยมีจำนวนมากพอที่จะมองเห็นได้ โอกาสในการปฏิสัมพันธ์เชิงบวก จะเพิ่มขึ้น แต่หากมีจำนวนน้อยเกินไป พวกเขาถูกทำให้มองไม่เห็น และเกิดความรู้สึก โดดเดี่ยวและห่างเหินจากเพื่อนต่างวัฒนธรรม ดังนั้น โรงเรียนประจำพหุชาติพันธุ์จึงเป็นทั้งพื้นที่ของโอกาส

ในการสร้างความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม และในขณะเดียวกันอาจเป็นพื้นที่ของความตึงเครียด หากไม่มีการออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อความเท่าเทียม และการเห็นคุณค่าของความหลากหลายอย่างเป็นระบบ

ในบริบทของโรงเรียน การอยู่ร่วมกันของนักเรียนที่มีพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมชาติพันธุ์ และเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน เผชิญปัญหาและความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนขนาดเล็กหรือโรงเรียนชนบทที่ทรัพยากรมีจำกัด การขาดแคลนครู ผู้บริหาร และวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาอาจทำให้โรงเรียนไม่สามารถออกแบบกิจกรรมหรือสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความหลากหลายได้อย่างเพียงพอ ซึ่งยิ่งส่งผลให้เกิดช่องว่างทางโอกาส และความเหลื่อมล้ำระหว่างนักเรียน นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากยังตั้งอยู่ในบริบทชุมชนที่มีฐานะยากจน ทำให้การสนับสนุนด้านสังคม ครอบครัว และชุมชนต่อการเรียนรู้ของนักเรียนมีอย่างจำกัด ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกัน การเคารพผู้อื่น และการแก้ปัญหา ความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ อีกทั้งปัญหาด้านการบริหารจัดการ เช่น การมีครูไม่ครบชั้น การต้องสอนแบบคละชั้น หรือการขาดสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม ยังทำให้ครูมีภาระงานสูง และไม่สามารถดูแลนักเรียนเชิงลึกได้ทุกรายบุคคล ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่เข้าใจกันระหว่างนักเรียน หรือการพัฒนาเจตคติด้านความหลากหลายอย่างไม่เต็มที่ (ศุณิสสา ทดลา, 2566) ดังนั้น ความท้าทายของการอยู่ร่วมกันในโรงเรียนไม่เพียงเป็นเรื่องของนักเรียน แต่ยังเกี่ยวข้องกับโครงสร้างการจัดการศึกษา ระบบสนับสนุนจากผู้ปกครอง ชุมชน และนโยบายระดับรัฐที่ต้องส่งเสริมความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างจริงจัง

ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมในยุคปัจจุบัน ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเต็มไปด้วยความหลากหลายทางความคิด วัฒนธรรม และวิถีชีวิต เนื่องจากภาวะผู้นำลักษณะนี้มีได้มุ่งเน้นเพียงการใช้อำนาจสั่งการ หากแต่เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน ผู้นำแบบประชาธิปไตยจึงต้องแสดงคุณลักษณะสำคัญ ได้แก่ การเคารพตนเองและผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์หรืออำนาจ และการเปิดพื้นที่ให้สมาชิกทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม ซึ่งลักษณะเหล่านี้เป็นรากฐานของการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย ชีววัฒน์

เลื่อนฤทธิ์ และโกศล มีคุณ (2566) ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ในสถานศึกษา โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา เป็นการวางรากฐานให้เยาวชนเติบโต เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนประเทศชาติ เนื่องจากเยาวชนกลุ่มนี้ อยู่ในช่วงวัยที่กำลังพัฒนาทั้งด้านความคิด อารมณ์ และสังคม การปลูกฝังภาวะผู้นำ ที่ยึดถือสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จึงเป็นกระบวนการ สำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อสังคมในอนาคต

การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning: PBL) เป็น แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยใช้ปัญหาจริง หรือสถานการณ์ที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันเป็นจุดเริ่มต้นในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิด ความสนใจใฝ่รู้ และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองผ่านการคิดวิเคราะห์ การตั้งสมมติฐาน การสืบค้นข้อมูล การอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการร่วมกันเสนอแนวทางแก้ไข อย่างมีเหตุผล ภายใต้บทบาทของครูในฐานะผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้มากกว่า ผู้ถ่ายทอดความรู้โดยตรง ผู้เรียนจึงสามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่จากการเชื่อมโยงความรู้ เดิมกับประสบการณ์ที่ได้รับจากการลงมือปฏิบัติและการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม การเรียนรู้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสร้างสรรค์นิยมที่มองว่าความรู้เกิดจากการสร้างขึ้น ผ่านประสบการณ์ของผู้เรียนเอง (พระพันธ์วัฒน์ ธมมวาทธนโน และวิทยา ทองดี, 2565) แนวคิดนี้ได้รับการอธิบายเพิ่มเติมโดย Hung et al. (2008) และ Yew and Goh (2016) ว่าการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะ การคิดขั้นสูง การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม อันนำไปสู่ การเรียนรู้ที่ยั่งยืน ผู้วิจัยเลือกใช้การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเป็นนวัตกรรมในการวิจัย ครั้งนี้ เนื่องจากลักษณะสำคัญของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการเรียนรู้ แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเหตุผล และร่วมตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลและการยอมรับความคิดเห็นที่หลากหลาย โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งผู้เรียน มีภูมิหลังด้านภาษา วัฒนธรรม และประสบการณ์ชีวิตที่แตกต่างกัน การจัดกิจกรรมที่ใช้ ปัญหาเป็นจุดเริ่มต้นจึงช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ทุกคนมีสิทธิในการแสดง

คิดเห็นอย่างเท่าเทียม เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้จากมุมมองที่แตกต่าง ลดการครอบงำของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และส่งเสริมการทำงานร่วมกันบนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกัน คุณลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของ Beerbohm (2015) และ Woods (2019) ที่มองว่าภาวะผู้นำไม่ได้จำกัดอยู่ที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในการคิด ตัดสินใจ และรับผิดชอบ ต่อเป้าหมายร่วม การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจึงมิได้มุ่งเพียงพัฒนาความรู้หรือทักษะการแก้ปัญหาเท่านั้น หากยังเป็นแนวทางที่ส่งเสริมการสร้างภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ผ่านการฝึกการรับฟัง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเคารพความแตกต่าง การเจรจาหาข้อสรุปร่วม และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย และเหมาะสมกับการพัฒนาผู้เรียนในโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเคารพความแตกต่างและมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม

บริบทของโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ถอดบทเรียนจากปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้สอนที่โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 60 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งโรงเรียนแห่งนี้สังกัด สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีลักษณะเป็นโรงเรียนประจำที่จัดการศึกษาให้กับเด็กและเยาวชนกลุ่มเปราะบางและด้อยโอกาสในสังคม เช่น เด็กยากจนมากเป็นพิเศษ เด็กที่ได้รับผลกระทบจากยาเสพติด เด็กกำพร้าและถูกทอดทิ้ง เด็กที่ประสบปัญหาการถูกรังแก เด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์หรือโรคติดต่อร้ายแรง เด็กในชนกลุ่มน้อย เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูกบังคับใช้แรงงานหรืออยู่ในธุรกิจบริการทางเพศ รวมถึงเด็กในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน และเด็กพิการเรียนร่วม ในบริบทของโรงเรียนดังกล่าว ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญมากกว่าการสอนในชั้นเรียนทั่วไป เนื่องจากต้องรับผิดชอบดูแลนักเรียนประจำในหอพักตลอด 24 ชั่วโมง การมีภาระงานและความรับผิดชอบที่มากกว่าครูในโรงเรียนทั่วไปจึงก่อให้เกิดความเครียดและอุปสรรคในการปรับตัว ครูบางส่วนขาดความรู้ด้านการดูแลหอพัก การให้คำปรึกษาเชิงจิตวิทยา และการบริหารจัดการนักเรียนคละอายุ อีกทั้งยังขาดความเข้าใจในความแตกต่างทางวัฒนธรรมของนักเรียนจากหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งส่งผลต่อบรรยากาศทางการเรียนรู้และคุณภาพชีวิต

ของนักเรียนโดยตรง อย่างไรก็ตาม โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 60 ยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะสถาบันที่สร้างพื้นที่นี้เพื่อปลอดภัยในการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันอย่างเข้าใจ โรงเรียนให้ความสำคัญกับการพัฒนาค่านิยมเดิม ที่ยึดโยงกับความมีวินัย ความรับผิดชอบ และการเคารพผู้อื่น พร้อมทั้งเสริม ค่านิยมใหม่ ที่มุ่งเน้นความเข้าใจในความหลากหลาย ความเคารพในสิทธิมนุษยชน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม บริบทของโรงเรียนประจำดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความซับซ้อนของความหลากหลาย ที่ไม่เพียงแต่ด้านชาติพันธุ์ หากยังรวมถึงความแตกต่างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การที่นักเรียนจากหลากหลายภูมิภาคหลังทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยและเรียนรู้ร่วมกันตลอด 24 ชั่วโมงทั้งในระบบการเรียนการสอนและหอพักตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันทั้งในมิติการศึกษาและการใช้ชีวิตจริง ความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนในหอพักก่อให้เกิดความผูกพันและการเรียนรู้ร่วมในระยะยาว แต่ขณะเดียวกันอาจเกิดความขัดแย้งจากความแตกต่างด้านวัฒนธรรม ความเชื่อ และพฤติกรรมการอยู่ร่วมกัน

จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจในการพัฒนาภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียน ผ่านการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานในบริบทโรงเรียนประจำที่เป็นนักเรียนกลุ่มที่ด้อยโอกาส ซึ่งเป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นรอบตัว ฝึกการคิดวิเคราะห์ การสื่อสารเชิงเหตุผล การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น และการร่วมกันหาทางออกอย่างสร้างสรรค์ การเรียนรู้ลักษณะนี้ไม่เพียงพัฒนาทักษะภาวะผู้นำที่รับผิดชอบและมีจิตสาธารณะเท่านั้น แต่ยังปลูกฝังอุปนิสัยคุณลักษณะของพลเมืองโลก ที่เคารพความหลากหลายและอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียน ในโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์
2. เพื่อประเมินภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์

วิธีการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือทั้งหมด 3 ชุด ดังนี้

1. แบบประเมินสาระสำคัญการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนหลัก รวมจำนวน 3 แผน รวมทั้งสิ้น 10 ชั่วโมง ซึ่งการออกแบบสาระสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในแต่ละแผนการเรียนรู้ โดยใช้การหาคุณภาพด้วยการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และประเมินเพื่อตรวจสอบระดับคุณภาพความเหมาะสม

2. แบบประเมินแผนกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นใช้วิธีการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่ปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวันของนักเรียน 5 ด้าน ซึ่งแผนการกิจกรรมการเรียนรู้ได้หาคุณภาพด้วยการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) และประเมินเพื่อตรวจสอบระดับคุณภาพความเหมาะสม

3. แบบประเมินคุณลักษณะการมีภาวะผู้นำแบบพลเมืองประชาธิปไตย พัฒนาขึ้นให้สอดคล้องกับกรอบคุณลักษณะภาวะผู้นำพลเมืองประชาธิปไตยจำนวน 5 ด้านหลัก โดยแต่ละด้านมี 2 ประเด็นสถานการณ์ รวมทั้งหมด 10 ข้อ แบบประเมินผ่านการตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เพื่อยืนยันความเที่ยงตรงของเนื้อหา

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในบริบทโรงเรียนประจำของ โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 60 จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสถานศึกษาสังกัดสำนักงานบริหารงานการศึกษาพิเศษ กระทรวงศึกษาธิการ มีลักษณะโดดเด่นคือเป็นสถานศึกษาที่มีนักเรียนกลุ่มเปราะบางที่มาจากหลากหลายพื้นที่และชาติพันธุ์ เช่น ชาวไทยพื้นราบ ชาวไทยภูเขา เช่น กะเหรี่ยง ม้ง ลาหู่ ลีซอ และอาข่า รวมทั้งนักเรียนที่มีภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และภาษาที่แตกต่างกัน อันสะท้อนถึงบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีความเหลื่อมล้ำสูง รวมทั้งสิ้น จำนวน 103 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยโดยเลือกแบบกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาซึ่งมุ่งพัฒนาภาวะผู้นำแบบพลเมืองประชาธิปไตย

ผ่านการจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐานซึ่งเป็น นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เลือกเรียนในรายวิชา ส 23101 สังคมศึกษา จำนวน 30 คน

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมการและออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อนำมาพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงของนักเรียน เช่น ปัญหาในหอพัก ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การขาดวัฒนธรรมประชาธิปไตย และความขัดแย้งในห้องเรียน

ระยะที่ 2 การดำเนินการทดลองใช้แผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้วิธีการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ออกแบบไว้ในรายวิชาสังคมศึกษา โดยให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาในชีวิตประจำวันของตนเอง ค้นหาข้อมูล เสนอแนวทางแก้ไข และนำเสนอผลงานต่อชั้นเรียน ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน

ระยะที่ 3 การประเมินผลและวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากสิ้นสุดการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้ทำการประเมินภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนโดยใช้แบบประเมินที่สร้างขึ้น และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และเปรียบเทียบระดับคุณลักษณะกับเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ โดยกำหนดว่าค่าผลลัพธ์หลังการเรียนรู้ต้องไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50

ผลการวิจัย

1. การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียน ในโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์

ในยุคที่สังคมการศึกษามุ่งสร้างพลเมืองที่มีความคิดวิพากษ์ รับผิดชอบ และเคารพในความแตกต่าง การจัดการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่ต้องเป็นพื้นที่ที่นักเรียนได้ฝึกภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ

ดังนั้นผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์ขั้นตอนได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตั้งปัญหาที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง

ในขั้นตอนนี้ ครูจะนำเสนอปัญหาที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง ในชีวิตประจำวันของนักเรียน เช่น ปัญหาการขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมของโรงเรียน ความขัดแย้งทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ หรือการใช้ทรัพยากรร่วมกันในหอพัก เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงปัญหาที่มีอยู่จริงและสามารถสะท้อนมุมมองจากประสบการณ์ของตนเองได้อย่างมีเหตุผล โดยลักษณะของปัญหาที่นำมาใช้ควรเป็นปัญหาเปิด ซึ่งไม่มีคำตอบที่ตายตัว เปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนโดยเฉพาะนักเรียนจากหลากหลายชาติพันธุ์ ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมและมีส่วนร่วมในการแสวงหาคำตอบร่วมกัน กระบวนการดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างภาวะความร่วมมือ รับผิดชอบร่วมกันเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ผ่านการส่งเสริมให้นักเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของกระบวนการเรียนรู้ เห็นคุณค่าของความคิดเห็นที่แตกต่าง และเคารพในเสียงของผู้อื่นภายในชุมชนการเรียนรู้เดียวกัน

ขั้นตอนที่ 2 การอภิปรายและตั้งสมมติฐานร่วมกัน

ในขั้นตอนนี้ นักเรียนจะถูกจัดให้ทำงานเป็นกลุ่มย่อยที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพื่อเปิดพื้นที่ให้แต่ละคนได้อภิปรายมุมมองของตนเองต่อปัญหาที่เลือกไว้ โดยมุ่งเน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรีและเคารพซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ในลักษณะนี้ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกการฟังเชิงลึก เพื่อทำความเข้าใจความคิดและอารมณ์ของผู้อื่นอย่างแท้จริง ควบคู่กับการสื่อสารด้วยเหตุผลอย่างเท่าเทียม ซึ่งเน้นให้การสนทนาเป็นกระบวนการแห่งการเปลี่ยนแปลงภายใน ทั้งในระดับความคิดและทัศนคติของนักเรียน

การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ยังช่วยพัฒนาภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย ผ่านการเรียนรู้บทบาทผู้นำในกลุ่มย่อย โดยนักเรียนจะได้ฝึกการตั้งคำถาม การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การสร้างฉันทามติร่วม และการตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของพลเมืองประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21

ขั้นตอนที่ 3 การค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง

ในขั้นตอนนี้ นักเรียนแต่ละคนหรือกลุ่มย่อยจะวางแผนการศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน เช่น ห้องสมุด แหล่งความรู้ภายในโรงเรียน หรือสื่อการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่กลุ่มได้เลือกไว้ การดำเนินการดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาทักษะการเป็น “ผู้นำตนเอง” โดยรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองภายใต้กรอบเวลาและเป้าหมายที่กำหนด ตลอดจนส่งเสริม “ภาวะผู้นำร่วม” ผ่านการแบ่งบทบาทหน้าที่ การทำงานประสานกันภายในกลุ่ม และการตัดสินใจร่วมอย่างมีเหตุผล ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้อำนวยความสะดวก ที่คอยให้คำแนะนำ สนับสนุน และชี้แนะแนวทางอย่างยืดหยุ่นตามแนวคิดการคำนึงอย่างยืดหยุ่น เพื่อให้ นักเรียนสามารถพัฒนาและควบคุมการเรียนรู้ของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในบรรยากาศของความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนและสร้างองค์ความรู้ร่วม

ในขั้นตอนนี้ นักเรียนจะกลับมารวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า โดยยึดหลักการอภิปรายอย่างประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมในการแสดงความคิดเห็น ตั้งคำถาม และเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหตามมุมมองของตน ครูมีบทบาทในการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเปิดกว้าง เพื่อให้เกิดการโต้แย้งอย่างมีเหตุผล เน้นการใช้เหตุผล ข้อมูล และหลักฐานประกอบการอภิปราย ตลอดจนสนับสนุนให้นักเรียนยอมรับความเห็นต่างอย่างสร้างสรรค์ เพื่อเรียนรู้จากมุมมองที่หลากหลายและลดอคติระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ กระบวนการแลกเปลี่ยนดังกล่าวนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ร่วมกัน ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้แบบประชาธิปไตย เพราะช่วยให้นักเรียนพัฒนาแนวคิดร่วมบน

พื้นฐานของการมีส่วนร่วม ความเคารพซึ่งกันและกัน และการใช้เหตุผลอย่างมีจริยธรรม
ในกระบวนการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 5 การนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาและการตัดสินใจร่วม

ในขั้นตอนนี้ นักเรียนจะร่วมกันออกแบบแนวทางแก้ปัญหาที่ได้จากการอภิปราย โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมทางประชาธิปไตย เช่น การลงคะแนนเสียง การหาฉันทามติร่วม หรือการแบ่งบทบาทระหว่างผู้นำและผู้ตามอย่างเท่าเทียม เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง กระบวนการดังกล่าวเป็นการฝึกทักษะการตัดสินใจแบบกลุ่ม ซึ่งช่วยให้นักเรียนเรียนรู้การรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง การเจรจาอย่างมีเหตุผล และการยอมรับผลลัพธ์ที่เกิดจากการตัดสินใจร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ การทำงานในลักษณะนี้ยังสะท้อนถึงความรับผิดชอบทางจริยธรรม ที่นักเรียนตระหนักถึงผลของการกระทำต่อส่วนรวม และเห็นคุณค่าของการทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม อันเป็นหัวใจของการพัฒนาภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยในบริบทของโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ขั้นตอนที่ 6 การสะท้อนคิดและประเมินตนเอง

ในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการเรียนรู้ นักเรียนจะสะท้อนคิดถึงบทบาทของตนเองในฐานะผู้นำแบบประชาธิปไตย โดยพิจารณาถึงพฤติกรรมและทักษะที่แสดงออกระหว่างการเรียนรู้ เช่น การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การให้เหตุผลอย่างมีตรรกะ และการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง กระบวนการสะท้อนคิดนี้เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนา การตระหนักรู้ในตนเอง และการเรียนรู้จากประสบการณ์ของนักเรียน

ผลการประเมินสรุปได้ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การประเมินสาระสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน

การประเมินสาระสำคัญของ การจัดการเรียนรู้	ค่าเฉลี่ย	ส่วน	แปลผล
		เบี่ยงเบน มาตรฐาน	
การส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก	5.00	0.00	มากที่สุด
การส่งเสริมทักษะการอ่านวิเคราะห์ปัญหาที่ เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน	4.33	0.47	มาก

การประเมินสาระสำคัญของ การจัดการเรียนรู้	ค่าเฉลี่ย	ส่วน เบี่ยงเบน มาตรฐาน	แปลผล
การส่งเสริมการเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิต	4.00	0.82	มาก
การพัฒนากรอบแนวคิดและมุมมองที่หลากหลาย	4.33	0.47	มาก
ภาพรวม	4.42	0.24	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า สาระสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (4.42, 0.24) โดยในด้านการส่งเสริม ความเป็นพลเมืองโลก ซึ่งได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด (5.00, SD = 0.00) การประเมินได้แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมและจิตสำนึกความเป็นพลเมือง ได้อย่างชัดเจน ส่วนในด้านการส่งเสริมทักษะการอ่านวิเคราะห์ปัญหาในชีวิตประจำวัน และด้านการพัฒนากรอบแนวคิดที่หลากหลาย ได้คะแนนเฉลี่ยเท่ากัน (4.33) ในการจัดเป็น ลำดับรวมที่ 2 และรองลงมาในด้านการเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิต มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ (4.00) ซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแผนการจัดการเรียนรู้สามารถนำไปจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนได้

ในการดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้ดำเนินพัฒนาแบบประเมินตามกรอบแนวคิด และทฤษฎีตามองค์ประกอบของการส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียน โดยใช้แบบประเมินที่พัฒนาขึ้นให้ครอบคลุมคุณลักษณะสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การเคารพ ตนเอง ผู้อื่น และสังคม 2) ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม 3) การมีส่วนร่วม ในการทำงาน 4) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา 5) การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล

1. ผลการแผนกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย
ผลการประเมินสรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การประเมินแผนกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วน	
		เบี่ยงเบน	แปลผล
		มาตรฐาน	
การเคารพตนเอง ผู้อื่น และสังคม	5.00	0.00	มากที่สุด
ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม	4.33	0.58	มาก
การมีส่วนร่วมในการทำงาน	4.67	0.47	มากที่สุด
การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา	4.67	0.47	มากที่สุด
การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล	5.00	0.00	มากที่สุด
ภาพรวม	4.92	0.11	มากที่สุด

จากการศึกษาพบว่า แผนกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยมีความเหมาะสมระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยรวม (4.92, 0.11) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการเคารพตนเอง ผู้อื่น และสังคมมีค่าเฉลี่ย (5.00, 0.00) ด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลมีค่าเฉลี่ย (5.00, 0.00) ด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานมีค่าเฉลี่ย (4.67, 0.47) ด้านการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา มีค่าเฉลี่ย (4.67, 0.47) และด้านความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคมมีค่าเฉลี่ย (4.33, 0.58) ผลการประเมินโดยรวมสะท้อนว่าแผนกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวมีความเหมาะสมมากที่สุด แสดงให้เห็นว่าแผนกิจกรรมสามารถนำไปบูรณาการในแผนการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนได้

2. ผลการประเมินภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินผลหลังเรียนเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของคุณลักษณะภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนตัวอย่างการวิจัย โดยการประเมินครอบคลุม 5 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) การเคารพตนเอง ผู้อื่น และสังคม 2) ความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม 3) การมีส่วนร่วมในการทำงาน 4) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา และ 5) การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ผลการประเมินคุณลักษณะภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนหลังเรียน สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 การประเมินภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียน

รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	ส่วน	แปลผล
		เบี่ยงเบน มาตรฐาน	
การเคารพตนเอง ผู้อื่น และสังคม	4.83	0.42	มากที่สุด
การมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม	4.78	0.42	มากที่สุด
การมีส่วนร่วมในการทำงาน	4.65	0.57	มากที่สุด
การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา	4.40	0.70	มาก
การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล	4.47	0.65	มาก
ภาพรวม	4.63	0.13	มากที่สุด

จากตารางพบว่า นักเรียนมีระดับภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.63, 0.13) โดยในด้านการเคารพตนเอง ผู้อื่น และสังคม ด้านการมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม และด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยระดับมากที่สุด รองลงมาด้าน การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยระดับมาก

อภิปรายผลและสรุปผล

1. เพื่อออกแบบกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่บูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายชาติพันธุ์ พบว่า สาระสำคัญของการการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งผลการประเมินได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุดเกี่ยวกับการส่งเสริมความเป็นพลเมืองโลก และแผนกิจกรรมการเรียนรู้ในความเหมาะสมที่จะส่งเสริมการเคารพตนเอง ผู้อื่น และสังคม รวมทั้งการวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของผู้นำแบบประชาธิปไตย ผลการประเมินได้สะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ที่ออกแบบตามแนวทางการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานที่บูรณาการกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ในชีวิตประจำวัน สามารถสร้างบรรยากาศแห่งการมี

ส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกภาวะผู้นำเชิงประชาธิปไตย ผ่านสถานการณ์ปัญหาที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ที่ประกอบด้วยการตั้งปัญหาที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง การอภิปรายและตั้งสมมติฐานร่วมกัน การค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง การแลกเปลี่ยนและสร้างองค์ความรู้ร่วม การนำเสนอ แนวทางแก้ปัญหาและการตัดสินใจร่วม และการสะท้อนคิดและประเมินตนเอง ล้วนส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสดิ ตวิเคราะห์ ตัดสินใจ และร่วมสร้างองค์ความรู้ จากประสบการณ์ตรงในสังคมแห่งความหลากหลาย ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Sholihah & Lastariwati (2020) ที่ชี้ว่า การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ถือเป็น กระบวนการเรียนรู้สมัยใหม่ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยเน้นให้ นักเรียนมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาความรู้ผ่านการเผชิญปัญหา การค้นคว้า และการ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานไม่ได้ มุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดข้อมูลความรู้จากครูสู่ นักเรียนเท่านั้น แต่ยังมุ่งพัฒนาทักษะการคิด เชิงวิพากษ์ และทักษะการแก้ปัญหา ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบในกระบวนการเรียนรู้ นอกจากนี้การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน ยังช่วยส่งเสริมให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ และแก้ปัญหาที่ซับซ้อนในสถานการณ์จริง ได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ การพัฒนาสมรรถนะในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะสมรรถนะด้าน การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการแก้ปัญหา รวมถึงทักษะสำคัญอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมร่วมสมัย ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกัน และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งล้วน เป็นผลลัพธ์ของการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติและการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีความหมาย

นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Gastil (1994) ที่มองว่า ภาวะผู้นำ ลักษณะนี้ คือ การกระจายความรับผิดชอบให้แก่สมาชิกทุกคน การเสริมพลังให้สมาชิก มีส่วนร่วม และการส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของกลุ่ม โดยมุ่งเน้นการบริหาร จัดการแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนมุมมอง และการร่วมกันกำหนดทิศทางของกลุ่ม ผู้นำในลักษณะนี้จึงทำ หน้าที่เป็นผู้ประสานงาน หรือผู้อำนวยความสะดวก มากกว่าจะเป็นผู้สั่งการ ทั้งนี้ การนำ โดยไม่แยกผู้ตามออกจากกระบวนการตัดสินใจถือเป็นหัวใจสำคัญของภาวะผู้นำแบบ ประชาธิปไตย ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วม ส่งเสริมความไว้วางใจระหว่างผู้นำ

และผู้ตาม และก่อให้เกิดบรรยากาศการทำงานร่วมกันอย่างเท่าเทียมและมีประสิทธิภาพภายในกลุ่ม ดังนั้น การออกแบบกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจึงไม่เพียงช่วยพัฒนาความรู้และทักษะของนักเรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกประชาธิปไตย ส่งเสริมการยอมรับความแตกต่าง และสร้างภาวะผู้นำที่มีความรับผิดชอบและมีจิตสาธารณะในบริบทโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

2. เพื่อศึกษาผลการประเมินภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ พบว่า แผนกิจกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นมีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการเคารพตนเอง ผู้อื่น และสังคม รวมถึงด้านการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ซึ่งได้รับคะแนนเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าการออกแบบแผนกิจกรรมดังกล่าวสามารถส่งเสริมคุณลักษณะผู้นำที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของจริยธรรม เหตุผล และความเคารพซึ่งกันและกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อได้นำชุดกิจกรรมไปใช้จริงกับนักเรียน พบว่าหลังการเรียนรู้ นักเรียนมีภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.63) โดยเฉพาะด้านการเคารพตนเอง ผู้อื่น และสังคม และด้านความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองประชาธิปไตย ผลดังกล่าวสะท้อนว่ากระบวนการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานสามารถพัฒนาทักษะและคุณลักษณะภาวะผู้นำที่สำคัญในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจน การที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการอภิปราย การตัดสินใจ และการแก้ปัญหาที่สัมพันธ์กับชีวิตจริงทำให้เกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและเกิดการยอมรับความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กิตติพงษ์ แซ่เจียว (2563) ที่มองว่า กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงของนักเรียนผ่านการลงมือกระทำด้วยตนเอง โดยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือสถานการณ์จริงทำให้นักเรียนเกิดการรับรู้ เข้าใจ และเชื่อมโยงความรู้กับการปฏิบัติได้อย่างลึกซึ้ง การเรียนรู้ในลักษณะนี้ไม่เพียงเป็นการรับข้อมูลจากครูหรือสื่อการสอนเท่านั้น แต่เป็นการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการทดลอง การแก้ปัญหา และการสะท้อนผลจากประสบการณ์ที่ได้รับ และแนวคิดของ Woods (2019) ที่อธิบายว่าภาวะผู้นำเชิงประชาธิปไตยเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน โดยไม่มองสมาชิกในองค์กรเพียงในฐานะผู้ตาม แต่ยอมรับให้ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของการนำในฐานะผู้นำร่วมที่ร่วมกันขับเคลื่อนเป้าหมายขององค์กร

ผลการศึกษานี้ยังสอดคล้องกับงานของ แคทรียา แสงใส (2566) ที่ชี้ว่า นักเรียนควรได้รับการส่งเสริมให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผ่านกระบวนการฝึกปฏิบัติ คิดเป็น ทำเป็น และมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นในสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันแก้ปัญหา การเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง ซึ่งประกอบด้วยความสามารถในการรวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลบนพื้นฐานของหลักฐาน และตรรกะเชิงวิพากษ์ นอกจากนี้ การพัฒนาทักษะการคิดควบคู่กับทักษะการทำงานเป็นทีม และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ยังมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของนักเรียนให้พร้อมเป็นพลเมืองคุณภาพในศตวรรษที่ 21 ที่มีความคิดสร้างสรรค์ รับผิดชอบต่อสังคม และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจและเคารพความแตกต่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานจึงเป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในโรงเรียนประจำที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์เพื่อให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่ปลอดภัยซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้และเติบโตอย่างเท่าเทียมภายใต้บรรยากาศแห่งความเข้าใจและความเคารพในความแตกต่าง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการสอนเพื่อส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยอย่างมีประสิทธิภาพต้องเป็นการสอนที่เชื่อมโยงจากสิ่งที่อยู่รอบตัวของนักเรียนให้ได้มากที่สุดเพื่อให้นักเรียนเข้าใจถึงปัญหาและเรายังคงส่งเสริมคุณลักษณะพลเมืองโลกให้กับนักเรียนในการอยู่ร่วมกัน
2. การจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประจำให้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่ปลอดภัยซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนด้อยโอกาสและเป็นกลุ่มเปราะบางการเตรียมสมรรถนะครูใหม่เพื่อให้มีทักษะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่บูรณาการศาสตร์ที่นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาทักษะชีวิต

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในบริบทสถานศึกษาประเภทอื่น เช่น โรงเรียนขยายโอกาส โรงเรียนมัธยมศึกษา หรือโรงเรียนในพื้นที่ชายแดน เพื่อเปรียบเทียบผลของการจัดการเรียนรู้ในบริบทที่แตกต่างกัน
2. ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานต่อภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยในระยะยาว เพื่อประเมินความคงทนของพฤติกรรมด้านการเคารพผู้อื่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมของนักเรียน
3. ควรเปรียบเทียบประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้อื่น เช่น การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน หรือการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมที่สุดในการส่งเสริมภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนในโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์

เอกสารอ้างอิง

- กิตติพงษ์ แซ่เจียว. (2563). **การจัดการศึกษาของสันติอโศกในโลกดิจิทัล**. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- แคทรียา แสงใส. (2566). การคิดขั้นสูง : ทักษะจำเป็นในศตวรรษที่ 21. *Journal of Applied Education*, 1(5), 39–48.
- ธีรวัฒน์ เลื่อนฤทธิ์ และโกศล มีคุณ. (2566). ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตยของผู้นำนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา. *วารสารการวัดผลการศึกษา สำนักทดสอบทางการศึกษา และจิตวิทยา*, 40(108), 249-258.
- พระพันธ์วัฒน์ ธมมวาทโน และวิทยา ทองดี. (2565). การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*, 7(1), 968-976.
- ศุณิสรา ทดลา. (2566). โรงเรียนขนาดเล็ก: ปัญหาหรือโอกาสของการจัดการศึกษา. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา*, 17(2), 43–55.
- Beerbohm, E. (2015). Is democratic leadership possible?. *American Political Science Review*, 109(4), 639-652.

- Gastil, J. (1994). A definition and illustration of democratic leadership. **Human relations**, **47(8)**, 953-975.
- Hung, W., Jonassen, D. H., & Liu, R. (2008). Problem-based learning. In **Handbook of research on educational communications and technology**, **3(1)**, 485–506. Erlbaum Associates.
- Sholihah, T. M., & Lastariwati, B. (2020). Problem based learning to increase competence of critical thinking and problem solving. **Journal of Education and Learning (EduLearn)**, **14(1)**, 148-154.
- Woods, P. (2021). **Democratic Leadership**. Oxford Encyclopedia of Educational Administration.
- Yew, E. H., & Goh, K. (2016). Problem-based learning: An overview of its process and impact on learning. **Health professions education**, **2(2)**, 75-79.
- Yuan, Z., & Yang, M. (2025). Student ratio matters: policy implementation, ethnic visibility, and effect on student interaction in China's relocated boarding schools. **Eurasian Geography and Economics**, **66(3)**, 326-353.